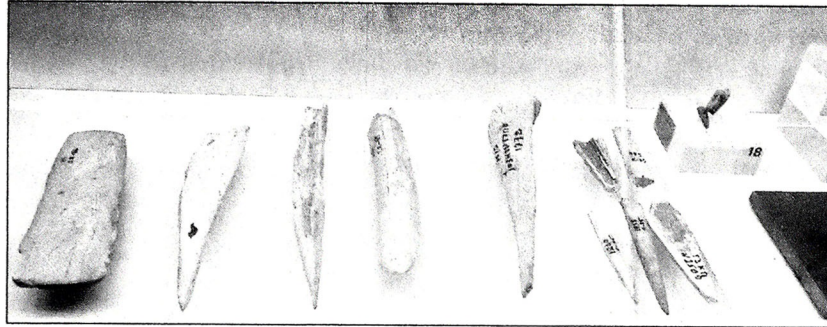

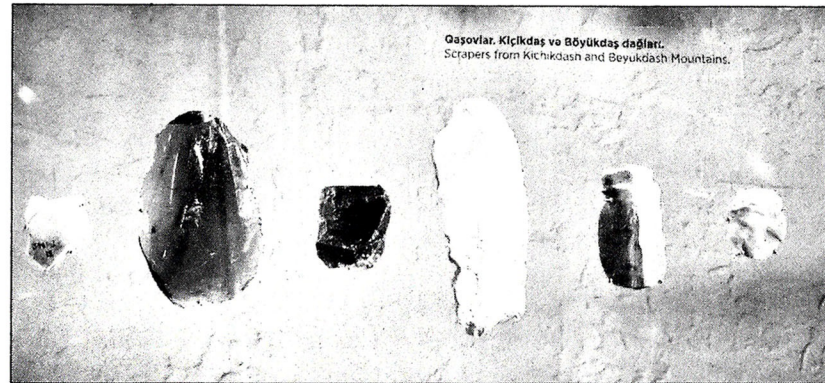
Özündə sirli tarixlər yaşadan Qobustan

Qobustan Azərbaycan rəsm mədəniyyətinin ilk ocaqlarından biri olduğu kimi, həm də qədim rəqs və musiqi mədəniyyətinin formalaşdığı ərazilərdən biridir. Qobustandakı şəkillər içərisində rəqs mərasimi təsvirləri xüsusi yer tutur. Kollektiv ifa olunan bu rəqlər indiki Azərbaycan türklərinin oynadıqları Yallı rəqsini xatırladır.

Hazırda Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasının səhnəsində oynanan Azərbaycan xalq rəqsi "Yallı"nı ulu babalarımız birinci olaraq daş dövründə oynamışlar. İbtidai insanlar "yal" (yemək) əldə etmək üçün ovda müvəffəqiyyət qazanmalı idi. Lakin onların silahı çaxmaq daşı qəlpələrindən düzəldilmiş kiçik daş alətlərdən, ağac dəyənəkdən, nizə və yay-oxdan ibarət idi. Heyvanlardan əsasən gurlar, ceyranlar, vəhşi öküz və qabanlar, dağ keçiləri ovlanırdı.

Ovçuların ovsun mərasimi keçirməsi qəbilənin ovçu üzvlərinin qanua uyğun bir adam kimi ahəngdar hərəkət etməsi, eyni anda ova zərbə endirməyi bacarması, bütün günü ov dalınca qaçmağa dözümlü və güclü olması lazım idi. Bütün

Qaşovlar. Kiçikdaş və Böyükdaş dağları.
Scrapers from Kichikdash and Beyukdash Mountains.

bu hərəkət və vərdişləri onlar boş vaxtlarında "Yallı" oynamaq kimi məşqdə əldə edirdilər.

Qobustanı dünyaya tanıtdıran ilk növbədə onun qədim qayaüstü təsvirləridir. Qobustanda qayaüstü təsvirlərin ya-

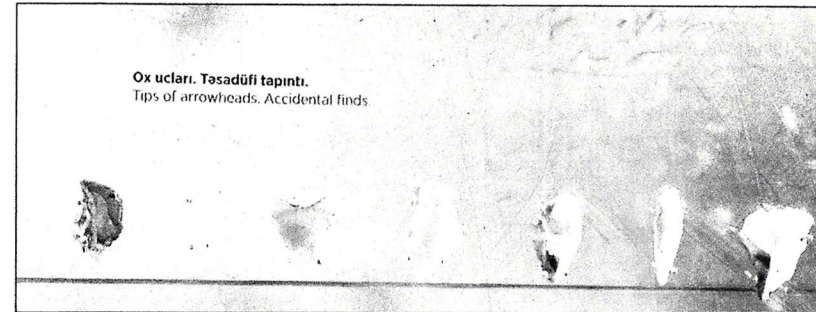
ranma tarixi üst Paleolit dövrünün orta Daş (Mezolit) dövrünə keçid mərhələsindən, 12-15 min il bundan əvvəldən başlayıb orta əsrlərə, islamın yayılması dövrünə kimi davam edir.

Qobustanın qədim qayaüstü təsvirləri Böyükdaş, Kiçikdaş, Cingirdağ-Yazılıtəpə, Şonqar və Şıxqaya dağları sahəsində aşkar edilib. Qeydə alınmış abidələrinin ümumi sayı 7 mindən çoxdur. Qayaüstü təsvirlərin mövzusu rəngarəngdi. Erkən ovçular, hamilə qadın fiqurları, öküz,

ceyran, vəhşi at, keçi və maral, quş, balıq, hətta ilan və kərtənkələ kimi sürünənlər, böy, əqrəb kimi həşərat təsvirlərinə rast gəlinir. Qayalarda çoxlu qayıq, balıq, tutmaq üçün tor şəkilləri, işarə və damğalar, latın və ərəb

qrafikası ilə yazı qalıqları da saxlanmışdır.

İbtidai insanların həyat mübarizəsinin əsasını, başlıca olaraq acından ölməmək üçün yemək əldə etmək təşkil edirdi. Bunun üçün qədim qobustanlılar cürbəcür meyvə və bitkiləri yığmağa, heyvan ov-

Ox ucları. Təsadüfi tapıntı.
Tips of arrowheads. Accidental finds.

lamağa məcbur olmuşlar. Silah (adi daş və dəyənək) bəsit, ov isə asanlıqla təslim olmayan ot və ətyeyən heyvanlar olmuşdur.

Dənizə yaxın ərazidə yaşayan Qobustan qəbilələri balıq da ovlamışlar. İçməli sudan bir az kənarda yaşayanların əsas peşələrindən, qayğılarından biri də yaşayış yerlərini su ilə təmin etmək olmuşdur. Onun üçün qobustanlılar mağaraların yanında yerə batmış böyük və yastı qayaları daşla döyərək oyur, iri su hovuzları düzəldirdilər. Bu hovuzlar yağış suyu ilə dolur və növbəti yağışa qədər qəbilənin

ehtiyacını ödəyirdi. Yağış suyunu hər tərəfdən hovuz axıtmaq üçün qayanın üstündə dərin şırımlar açılırdı.

Qədim qobustanlıların ən əsas məşğuliyyətlərindən biri də daş alətlər hazırlamaq olmuşdur. Onlar çay daşından döyəclər, kəsərlər, çaxmaq

daşı qəlpələrindən xırda bıçaqlar, ox icad edildikdən sonra isə oxların daş uclarını və s. düzəldirdilər. Çox vaxt onların əsas məşğuliyyətlərindən biri də bəzək əşyaları hazırlamaq idi. Bu cür əşyalar əsasən daşdan və sümükdən düzəldilirdi. Qobustanda açılaraq tədqiq edilmiş qəbilərdən və yaşayış yerlərindən tapılan bəzək əşyaları içərisində yaxadan asılan daş, qaban və başqa heyvanların dişləri, üstü na-xışlanmış sümük

asmalar, cürbəcür muncuqlar və s. vardır. Orta daş dövrünü təmsil edən bu alətlər və bəzək əşyaları bu gün üçün çox bəsit görünsələr də zamanına görə olduqca ağır olan və böyük bədii zövq tələb edən zəhmət məhsulu idi. Sonrakı dövrlərdə qobustanlıların maldarlıq və əkinçilik təsərrüfatına keçməsi üçün qədimdən miras qalmış əmək vərdişləri və təcrübə çox əhəmiyyətli bir təməl idi.

Arifə QURBANOVA